

SAKFORDÍTÁSÜGYÜNK FEJLŐDÉSE ÉS LEGFŐBB PROBLÉMÁI

Polzovics Iván

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ

1. Történeti előzmények

Magyarországon szakszövegek, mégpedig előbb csak jogi, igazgatási és társadalmi jellegű szövegek fordítása iránti igények erőteljesebben a 19. század harmadik harmadában jelentkeztek. Az ország gazdasági és műszaki elmaradottsága miatt a természettudományi és műszaki külföldi szakirodalom fordítása iránti igények ekkor még egyáltalában nem mutatkoztak. Nem volt igény különféle idegen nyelvekről való fordításokra azért sem, mert abban az időben a természettudományok vezető nyelve a német volt, amelyet Magyarországon a szakemberek döntő többsége az ország közjogi helyzete következtében jól ismert, és közvetlenül használni tudott.

De már 1869-ben *központi fordító osztályt* létesítettek a Miniszterelnökségen azzal a feladattal, hogy fordításokat végezzen magyarról az országban használt idegen (nemzetiségi) nyelvekre és mindezekről a nyelvekről egyéb nyelvekre, (majd később bármely idegen nyelvről és nyelvre). A fordítói osztály életre keltését különleges körülmények tették szükségessé: a nemzetiségekkel való hivatalos érintkezés követelményei; időszerűségét pedig az 1869-ben hozott nemzetiségi törvény adta meg. Az osztály fordítási feladatköre elsősorban *igazgatási, törvénykezési* tárgyú szövegek fordítását ölelte fel, de fordítási munkákat vállalhatott *magánszemélyek* részére is, és ebben az esetben már *tudományos és műszaki szövegek fordítása is* tevékenységi körébe kerülhetett. A kis létszámú osztály részint állományba tartozó belső fordítókból, részint külső fordítók munkájából alakult. A fordítási funkció már ebben az időben karöltve jelentkezett információs teendőkkal, ui. az osztály rendszeresen *sajtószemlét* készített a miniszterelnökségi sajtóosztály részére a nemzetiségi nyelvű napilapok fontosabb közleményeiről. A fordító osztály 1906-ban a Belügyminisztérium szervezetébe került [1].

Ezenfelül fordítási tevékenység folytatható és folyt igen sok helyen az országban, az egyes minisztériumokban, közigazgatási egységekben, intézményekben és vállalatokban is. Mindez utóbbi tevékenység *szabadon* folyt, erre nézve törvényes rendelkezések nem láttak

napvilágot. Az egyetlen központi fordító irodának rendelti úton szabályozott fordítási tarifája volt, külön díjtételekkel az egyes kevésbé ismert nyelvekre nézve és a sürgős fordításokra is.

Szép számmal működtek az országban bírósági (hites) *tolmácsok*, akik a bíróságon betöltött tolmácsoláson felül fordítási és fordításhitelesítési tevékenységet is folytattak. 75 éven keresztül ez a megoldás elegendőnek bizonyult az országban felmerült szakfordítási igények kielégítésére.

Fordítási tevékenység folyt természetesen a *kiadóvállalatoknál* is, külföldi szépirodalmi és tudományos művek magyar nyelvre átültetésére. Említést érdemel — amiről bárki meggyőződhetik, ha különösen a két világháború között *fordításban kiadott* művet kézbe vesz —, hogy ezek a mű- és szakfordítások a maiakhoz képest gondozatlanok és színvonalban elmaradtak, ami mai kiadói tevékenységünket igen előnyös megvilágításba helyezi. Különösen szembetűnik ez azért, mert ipari területen a két világháború közötti és előtti időszakot éppen a minőségi termelésre törekvés jellemezte.

2. A valódi kezdet

A felszabadulással előállott új társadalmi-gazdasági helyzetben, nevezetesen az addig túlnyomórészt mezőgazdasági ország, ipari szocialista országgá átalakítására irányuló törekvések nyomán új helyzet alakult ki; előtérbe lépett a fordításügyben a külföldi tényező: a *külföldi szakirodalomban* testet öltő tudományos és technikai újítások megismerésének igénye. Ebből a célból 1949-ben egyrészt *szakirodalmi dokumentációs szervezetet* hoztak létre (4118/1949/136. Korm. sz. rend.) több szakmai információs központtal (Műszaki Dokumentációs Központ, Mezőgazdasági Dokumentációs Központ, Közgazdasági Dokumentációs Központ, Orvostudományi Dokumentációs Központ), másrészt a volt belügyminisztériumi fordító osztályt *önálló szervvé*, Országos Fordító és Fordításhitelesítő Irodává szervezték át (4234/1949. M.T.sz. rend). Utóbbi természetesen nem

jelenti azt, hogy azóta is a fordításügynek csak egyetlen állami központi lebonyolító szerve volna, mert az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda a fordításügynek csak egyik nagy országos szerve.

Több dokumentációs központban ugyanis *fordító osztályt* létesítettek, az 50-es években az egyes ipari tárcák keretében szervezett *tájékoztatási irodák* fő tevékenysége szakfordítások ellátására irányult (és ez még egyesek elnevezésében is kifejezésre jutott: NIM Dokumentációs és Fordító Iroda), és emellett a nagyvállalatok dokumentációs, újítási vagy szabadalmi osztályain, ill. ezekkel kapcsolatban szintén létesültek vállalati rendeltetésű fordítási osztályok, ezenfelül pedig több tucat vállalat műszaki könyvtárában is működnek vállalati rendeltetésű fordítások ellátására szakfordítók (dokumentalisták).

Ilyen módon a szakfordításügynek nincs különálló sajátos szervezete Magyarországon, hanem az a következő egységekből tevődik össze:

a) **Országos fordítási szervek:** a dokumentációs központok, illetve szakkönyvtári és dokumentációs központi szervek fordítási osztályai [*Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMKDK)*, *Kohó és Gépipari Tudományos Műszaki Tájékoztató Intézet (KGTMTI)*, *NIM Műszaki Dokumentációs és Fordító Iroda (NIMDOK)*, *Építésügyi Tájékoztatói Központ (ÉTK)*, *Mezőgazdasági és Élelmezéstudományi Minisztérium Információs Központja (Agroinform)*] valamint az *Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI)*.

b) **Vállalati (intézményi) dokumentációs és fordító irodák** és a vállalatokban (intézményekben) működő szakfordítók.

Az a) alatt említett országos fordítási szervek mindegyike bármilyen szöveg fordítására jogosult, a szövegek tárgykörére tekintettel úgynevezett *szakmai profilok nincsenek* meghatározva. Az egyes dokumentációs intézmények ugyan a dolog természetéből folyóan túlnyomórészt a saját információs profiljukhoz kapcsolódó fordítási tevékenységre orientáltak, de nincsen akadályuk annak, hogy más szakmai profilba eső fordítási munkát is elvállaljanak. Az OFFI pedig bármely fajta tudományos és műszaki szöveg, igazgatási és jogszabályi anyag fordítására jogosult, ezenfelül pedig kizárólagos hatáskörre van okiratok fordításának és másolatának hitelesítésére, és ő látja el a lakosság fordítási igényeit is.

A fordítási szervek *állami felügyelete* sem mutat egységes képet. Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda az *Igazságügyi Minisztérium* felügyelete alatt működik, és ez a minisztérium gyakorolja egyúttal a szakfordításügy árhatósági jogkörét is, azaz ez állapítja meg, módosítja a fordítói, illetve a fordítási tarifát is, országos hatállyal minden egyes fordítási tevékenységre kiterjedő hatállyal.

A szakirodalmi dokumentáció országos intézményeiben működő fordítási irodák működését általános jelleg

gel az *OMFB (Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság)* felügyeli mint a szakirodalmi dokumentációs és információs ügy irányító hatósága. Emellett az egyes minisztériumok felügyelete alatt működő dokumentációs és fordító irodák hivatali felügyeletét az *illetékes minisztériumok* látják el. Ezek főfelügyelete alatt működnek a vállalatokban tevékenykedő fordító irodák, illetve fordító részlegek is.

3. Fordítások a könyvkiadásban

A szakmai fordítások kisebb hányadát, azokat, amelyek kiadásra kerülnek, a különféle *könyvkiadó vállalatok* gondozzák részben úgy, hogy azokból önálló publikációk (könyvek) kerülnek közreadásra, részben úgy, hogy azok a kiadó vállalatok által kiadott szakfolyóiratokban jelennek meg. A fordításoknak ez a köre lényegesen szűkebb a 2. fejezet alatt említett szerveknél készülő fordításoknál, mert nem a széles körben felmerült igények kielégítésére készülnek, hanem kiadói elgondolások, folyóiratok szerkesztőségeinek elképzelései szerint.

A kétfajta típusú fordítás között *minőségi különbség* is fennáll, minthogy a kiadói ügyletben létrejövő fordítások több ezer, ill. tízezer példányban kerülnek többszörözésre, és így magasabb formai követelményeket támasztanak, mint a rendelő igényére egy vagy néhány gépelt példányban készülő szakfordítások. Ez a minőségi különbség kifejezésre jut a kétfajta fordítás honorálásának tarifájában is; a nyomdai fordítások fordítói honoráriuma két- vagy többszöröse az egyéb szakfordításokénak.

4. A fordítási tevékenység volumene

Mind a könyvkiadásban, mind a könyvkiadáson kívül készülő szakfordításoknak a volumene a felszabadulás óta *rendkívüli fejlődést* mutat. Minden egyes elvégzett fordítási munkára országos statisztikai számbavétel nincsen, és ennek következtében pontosan nem lehet megállapítani az évente elkészülő szakfordításoknak a mennyiségét. A fordítások kötelező bejelentése (lásd a 9. fejezetet) a ténylegesen készülő fordításoknak mintegy egyharmadát öleli csak fel.

Az egyes nagy fordító intézményeknek az adataiból azonban *becslésszerűen* össze lehet állítani az évente készülő szakfordítások fejlődő volumenét. Ez az 50-es évek elején a könyvkiadásban kívüli fordításokban mintegy félmillió (egyenként kétezer leütéses) gépelt oldalt, napjainkban pedig mintegy 2,5 millió gépelt oldalt tehet ki. Ez megfelel kb. 6 ezer, egyenként 400 oldalas szakkönyv terjedelmének.

A *könyv- és folyóirat-kiadásban* készült fordításoknak a volumene ennek csak kisebb hányada, kb. 16%-a, mintegy 160 ezer oldal, aminek kb. 90%-a könyveknek magyarra vagy idegen nyelvre fordítása (az Unesco által

kiadott *Index Translationum* legutolsó kötete szerint 1973-ban 540 mű, közülük 172 társadalomtudományi, 110 természettudományi 154 alkalmazott tudományi, azaz műszaki mezőgazdasági, orvosi) [2], 10–12%-a pedig a magyar folyóiratirodalomban ölt testet. Az ország két legnagyobb teljesítményű fordítási intézménye: az *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ*, amely főleg tudományos műszaki és gazdasági szakszövegekből (3 vidéki kirendeltségével együtt) 1975-ben mintegy 580 ezer oldal és az *Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda*, amely (1974-ben) igazgatási, jogi, közgazdasági, de emellett műszaki szakszövegekből mintegy 660 ezer oldal (idegen nyelvekre további 240 ezer oldal) fordítást végzett [3].

5. Tudományos, műszaki és egyéb fordítások

A szakfordítások legjelentősebb hányada a *műszaki és természettudományok* köréből kerül ki (mintegy 70%). Forrásuk szerint ezeknek legnagyobb hányadát *folyóirat-cikkek*, az úgynevezett *vállalati irodalom* termékei (gép-könyvek, prospektusok) és terv-, illetve gyártási dokumentációk teszik. Hazánkban a rendkívüli mértékben megnövekedett nemzetközi kapcsolatok és külkereskedelmi forgalom következtében megnőtt az *idegen nyelvre* készülő fordítások aránya is, magyar termékekkel kapcsolatos dokumentumok, gépleírások, szerződések stb. fordításával.

A műszaki és természettudományi tárgykörű fordításokon túlmenően számottevők a *mezőgazdaság*, az *orvostudomány* körébe eső fordítások is, valamint – különösen az OFFI munkájában – az *igazgatási, jogi és társadalomtudományi szövegek* magyarra, illetve magyarról idegen nyelvre készülő fordításai is.

A természettudományi–műszaki fordításoknak egyrészt, a jogi–igazgatási–társadalomtudományi fordítási tevékenységnek másrészt, sok tekintetben eltérő sajátosságai és követelményei vannak [4].

6. Forrásnyelvek

A fordításügy rendkívüli mértékű elterjedése kapcsolatos a *forrásnyelvek körének bővülésével* is. A múlt században három nyelv: a német, a francia és az angol képviselte jóformán a teljes szakirodalmat. Ma ezek együttes hányada a világirodalomnak még mindig 65%-át jelenti ugyan (angol kb. 37, német 20, francia 8%), de a tudomány és technika lényeges nyelveiként sorakoznak fel mellettük elsősorban az orosz, de számos egyéb nyelv is (olasz, svéd, spanyol, lengyel, cseh, japán, kínai stb.). A tudományok és a technika teljes területén *ma már 40–50 nyelven megjelenő szakirodalommal kell számolni*, és ez a tény kihat a fordítási mennyiségi igények alakulására is. Magyarországon az idegen nyelvről magyar

nyelvre igényelt közérdekű szakfordítások mintegy 25 nyelvről készülnek, de 95%-uk – az OMKDK fordítási osztályának tapasztalatai szerint – csak 7 nyelvre terjed [5], a következő megoszlásban:

német	kb. 33%	cseh és szlovák	kb. 4%
angol	kb. 30%	olasz	kb. 2%
orosz	kb. 18%	lengyel	kb. 2%
francia	kb. 6%	egyéb nyelvek	kb. 5%
		Összesen	100%

Másként alakul a kép, ha a *bejelentés alá nem eső* fordítások forrásnyelveit vesszük számba. Ebben az esetben az orosz nyelvű fordítások száma kerül első helyre, minthogy igen nagy azoknak a fordítási tételeknek a száma, amelyek erről a nyelvről készülnek (pl. gyártási dokumentációk), de fordítási közhasználatba nem kerülnek.

7. Hivatásos és szakember-fordítók

Ezt az igen nagy volumenű fordítási tevékenységet a 2. és 3. pont alatti szervezetek közreműködésével a fordítási munkára felkészült szellemi dolgozók látják el. A szakfordítási munkát végzőknek a száma az országban mintegy 2500 főre tehető (országos fordítói kataszter hiányában létszámuk pontosan nem állapítható meg). Ezeknek csak kisebb hányada *hivatásos* szakfordító (vagy tolmács), azaz olyan személy, aki a fordítási tevékenységet *élethivatásszerűen* űzi, és valamely fordítói intézmény vagy vállalat alkalmazásában van. Utóbbiaknak a száma nem haladja meg a 200-at. Ezek többségének szakterületi (mérnöki, közgazdasági stb.) szakképzettsége nincs, de fordítói gyakorlatot szerzett, kisebb részüknek szakképzettsége van, s így hivatásos szakember-fordító. Az utóbbi években az utóbbiak aránya növekedőben van annak következtében, hogy a külföldön (elsősorban a Szovjetunióban) ösztöndíjjal végzett fiatal mérnökök szívesen cserélik fel vállalati mérnöki állásukat a hivatásos fordítóéval, ezen a területen a kezdő években elérhető magasabb kereset miatt.

Több mint tízszerese ennek a *mellékfoglalkozásban* fordítói munkát ellátó szakemberek köre, akik valamely, a 2. pont alatt említett, fordítói szerv részére *megbízásból* és oldalankénti fordítói díj ellenében fordítói munkát végeznek. A szakfordítóknak ez a széles köre túlnyomórészt a vonatkozó szakterületen egyetemi vagy főiskolai végzettséggel képzett szakember (mérnök, közgazdász, orvos, jogász, mezőgazda stb.), aki nyelvismerteti révén különösen alkalmas szakszövegeknek szakszerű fordítására.

A magyar szakfordításügyet – szemben pl. a tőkésorságokban kialakult fordítási rendszerekkel – a *szakembereknek éppen ez a széles körű részvétele jellemzi* a fordítási munkában. Főleg természettudományi és mű-

szaki területen van ennek a szakmai képzettségi tényezőnek jelentősége, a vonatkozó szakterületek rendkívüli differenciáltsága és bőséges terminológiája következtében. Műszaki területen pl. legalább 40-50 olyan szakmáról van szó, amelynek külön kialakult ismeretanyaga, terminológiája van, és amelynek közleményeit nyelvileg helyesen csak az tudja közvetíteni, aki a vonatkozó szakterületen szakképzettséget, sőt hosszabb gyakorlatot szerzett. Ilyen módon nem is beszélhetünk pl. „műszaki fordítóról”, hanem differenciáltan: bányász, geológus, kohász, de még tovább is bontva: szerszámgépes, elektronikai, számítógépes adatfeldolgozó stb. fordítóról, aki a vonatkozó szakterületnek közleményeit – esetleg valamely idegen nyelvre is – a szakszerűség minden biztosítékával képes átültetni.

Ezeknek az állományon kívül foglalkoztatott szakember-fordítóknak a közreműködésével lehet csak valamely természettudományi és műszaki fordításokra orientált fordító intézményben ésszerűen gondoskodni arról, hogy minden egyes rész-szakterületnek és nyelvnek meglegyenek a fordító szakemberei, és ne legyen szükség arra, hogy nagyobb számú állományi fordító foglalkoztatásával azokat szakmájukon kívüli fordításokra is igénybe kelljen venni. A szakmai helyességet tehát kitűnően szolgálja az állományon kívüli szakember-fordítók széles tábor.

A jogi fordítások területén, különösen az okmány- és iratfordításokban, a nemzetközi jogsegregyforgalommal és a gazdasági forgalommal kapcsolatos fordításokban viszont az OFFI gyakorlata a nem-szakember főhivatású szakfordítók foglalkoztatását részesíti előnyben [6].

8. Direktívák a fordító munkához

Az állományon kívüli szakember-fordítók rendszerének minden előnyével szemben megvan az a hátránya hogy nagy számuk következtében és a munkának mellékfoglalkozásként való folytatása nyomán munkájukban az egyenletességet, az előírt formai szabályok betartását nehezebben lehet biztosítani, mint állományi fordítók munkájával. Szükség van ezért munkájuk ellenőrzésére, folytonos irányítására, szóban és írásban egyaránt. Magyarországon az utóbbinak, tehát az írásos útmutatásnak kitűnő eszköze a szakirodalmi *fordítások alakí és tartalmi követelményeiről* szóló, már 1958-ban kiadott és ma is hatályos országos szabvány (MSZ 3964). A szabvány meghatározza a minden egyes fordítás fején feltüntetendő adatokat (nyomtatványmintát is ad erre a célra), a gépelési előírásokat (hogy tudniillik a szövegeket vagy 2000 betűhelyes /nagy szabvány/ oldalakra vagy 1250 betűhelyes /kis szabvány/ oldalakra kell gépelni), az ábrák, táblázatok, feliratok, jegyzetek, bibliográfiai hivatkozások feltüntetését és elhelyezését, a képletek, egyenletek és jelölések alkalmazását, a szövegek tagolá-

sát, címek, fejezetek kiemelését, a szakmai terminológia alkalmazását, az idegen nyelvű rövidítések és mértékegységek feltüntetését stb. Ezenfelül egyes országos fordító intézmények külön házi utasításokat és házi szabványokat is adnak ki egyes szakterületekre kiterjedő hatállyal.

9. Az elkészült szakfordítások közhasználatba vétele – Fordításnyilvántartás

A fordítási tevékenység ellátásához szorosan kapcsolódik az elkészült szakfordítások széles körű felhasználásának biztosítása. Ez a kiadói ügyletben készült fordítások tekintetében a dolog természetéből folyóan adott: a fordítás könyv, folyóiratcikk stb. formájában megjelenik, és így minden érdeklődő számára rendelkezésre áll. Nem ugyanez a helyzet a könyvkiadáson kívül készülő fordítások esetében. Ezek a fordítások egyedi megrendelésre egy vagy néhány gépelt példányban készülnek, de közérdekből – különösen a szocialista népgazdaságokban – kívánatos, hogy közülük a széles felhasználói kört érdeklők valamilyen módon, ill. rendszer segítségével nyilvánosságot kapjanak. Ezt valósítja meg a *fordításnyilvántartás országos rendszere*.

Ezért a szakirodalmi dokumentáció ügyének 1949. évi rendezésekor már gondoskodtak arról is (*a Népgazdasági Tanács 219/11/1949. N.T. sz. határozata*), hogy az elkészült szakfordítások ne csak a rendelő javára szolgáljanak, hanem mint közcélú fordítások könyvtári anyagként mindenki számára elérhetőek legyenek. A rendelkezés célja továbbá ugyanazon szöveg többszöri fordításának elkerülése. Ezeket a célokat valósítja meg a *közcélú szakfordítások kötelező bejelentésének és nyilvántartásának rendszere*. A rendszert egy kis létszámú központi szerv (5 fő): az *Országos Fordításnyilvántartás* gondozza, amely az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban annak szervezeti egységként működik.

A bejelentési rendszerre vonatkozó hatályos jogszabályok (69/1951. M.T. sz. rend. és 144/1958. sz. M.M. utasítás) szerint szakfordításnak minősül a *bejelentési kötelezettség* szempontjából bármely tudomány- vagy ismeretág körébe vágó irodalmi mű (folyóiratcikk stb.) vagy forrásanyag (pl. jogszabály, szabadalmi leírás, szabvány), továbbá gyakorlati célú, de általános érdekű iromány (prospektus, gépleírás, használati utasítás) fordítása, tekintet nélkül arra, hogy kézirati példányban vagy többszörözött előállításban készül. A bejelentési kötelezettség tehát bármely szakterületen megjelent mű fordítására kiterjed (a műszaki és természettudományiakra éppúgy, mint a társadalomtudományiakra, a mezőgazdaságiakra vagy az orvostudományiakra.)

Mégsem esik minden egyes fordítás bejelentési kötelezettség alá, hanem csak azok, amelyek közhasználatba vétele indokolt. A kivételek köre széles, és ilyen módon a 4. fejezetben említett évi fordítási volumennek mintegy kétharmada mentesül a bejelentési kötelezettség alól.

A kivételek fő fajtái:

a) *szakszövegeknek magyarról idegen nyelvre vagy idegen nyelvről idegen nyelvre fordítása*. E tekintetben ui. nincs szó többszöri fordítás lehetőségéről és nem is fűződik közérdek ahhoz, hogy az idegen nyelvű fordítást más, mint a készítettője, felhasználja. Az idegen nyelvre fordítások volumene főleg a külkereskedelmi forgalom folytán jelentős, kb. egynegyedét teszi az elkészült összes szakfordításoknak;

b) *bizalmas jellegű közlemények fordítása*. Ebbe a körbe esnek elsősorban a nemzetközi tárgyalások anyagai, de ezenfelül minden olyan anyag is, amelynek nyilvánosságra hozatala a fordítató érdekét sértené (pl. tervezési, gyártási dokumentáció). Ez a fordítási kategória is számottevő; hatalmas terv- és gyártásdokumentációs anyagok rendszeres fordítására tekintettel egyharmadát is eléri az összes szakmai fordítások terjedelmének;

c) konkrét ügyekre vonatkozó *hivatalos iratok fordítása*. Mennyiségük nem jelentős;

d) *szakszövegek kivonatos vagy szemelvényes fordítása* (ide nem értve könyvrészek teljes fordítását, amelyek bejelentési kötelezettség alá esnek). Ilyen jellegű fordítások főleg vállalatoknál a szakemberek gyors informálására készülnek. Mások részére felhasználásuk nem nyújthat érdemi segítséget. Mennyiségük 8–10%-ra becsülhető;

e) *tartalomjegyzékek, kivonatok, referátumok, továbbá fordításban előreláthatóan 2 nagy szabványoldalt (4000 leütés) meg nem haladó szövegek fordítása*. Mentésüket a nagyszámú kis tétel adminisztrációjától való tehermentesítés indokolja. Mennyiségük tételszámban ugyan igen nagy, de terjedelemben az összes szakfordítási tevékenységnek csak 3–4%-a körül mozoghat;

f) *a napi sajtó cikkeinek fordítása* – kivéve az elvi jelentőségű cikkeket – és a napilapok szerkesztőségei és a Magyar Távirati Iroda által készített fordítások. Ezek általában 24 órán belül meg is jelennek, és így a bejelentési eljárás egyébként rövid időszükségletének sem tehetnek eleget. Mennyiségük 2–3%-ot tehet ki.

Ha a tervezett fordítást valamely bejelentésre kötelezett szerv már korábban bejelentette (illetve, ha a fordítás kötelezpéldánya is már rendelkezésre áll), az Országos Fordításnyilvántartás a bejelentőt nyilvántartásának adatai alapján a *bejelentés* beérkezésétől számított 48 órán belül értesíti erről, és adott esetben közli a kész fordítás lelőhelyét is. Ekkor a fordítás az új bejelentő részéről nem adható munkába. Ha viszont az anyag előző fordításbejelentés tárgya még nem volt, akkor a bejelentő ugyancsak 48 órán belül arról értesül, hogy a fordítást nyilvántartásba vették, és az így kiadott un. igazolás alapján a bejelentő a fordítást munkába adhatja. Ez a 48

órás határidő mindkét esetben a gyakorlatban is szőszereint veendő; különleges akadályoztatásokat (pl. költözés) nem számítva az Országos Fordításnyilvántartás több mint negyedszázados működésében alig fordult elő, hogy a hivatal az értesítési határidőt – szabályos bejelentés esetén – túllépte volna, sőt az esetek jó részében már 24 órán belül teljesíti. A nyilvántartásba vétel a bejelentő részére azzal a kötelezettséggel jár, hogy a fordítást az igazolás kézhezvételétől számított 30 napon belül munkába adja, és a fordítást a bejelentési úrlapon általa megjelölt határidőben el is készítteti.

Ha a bejelentő e kötelezettségének nem tesz eleget, fordításra jogosultságát elveszti, és az igazolást a határidő elteltével az Országos Fordításnyilvántartásnak vissza kell küldenie.

Az Országos Fordításnyilvántartás forgalma alapításától kezdve *fokozatosan növekszik*. Az 50-es évek elején még alig évi 10 ezer tételre (kb. 200 ezer oldal) terjedt, a 60-as évek elején 30 ezer körül mozgott (kb. 600 ezer oldal), 1975-ben pedig 48 ezer tételt ért el (megközelítően 1 millió oldal). Ebből a bejelentési tételszámból kb. 20% nem kerül lefordításra, mert a fordítás már előzetesen elkészült, vagy fordításra bejelentést tettek. Így a közérdekű szakfordítások éves mennyisége 1975-ben kb. 42 ezer tétel volt, mintegy 800 ezer oldal terjedelemben. A többszöri fordítások elhárításával a népgazdaság részére mintegy 3,5–4 millió Ft felesleges fordítási költség volt megtakarítható.

A közérdekű szakfordítások *közhasználatba kerülését* a fordításnyilvántartásra vonatkozó kormányintézkedéseknek az a kiegészítő rendelkezése biztosítja, hogy az elkészült szakfordításból egy példányt (kötelezpéldány) a fordító intézményeknek *be kell küldeniük* az Országos Fordításnyilvántartáshoz. Ez a műszaki-természettudományi és gazdasági tárgyúakat az Országos Műszaki Könyvtárnak, az egyéb tárgyúakat az illetékes könyvtári vagy dokumentációs intézménynek adja át megőrzés és könyvtári használat végett. A műszaki-természettudományi és gazdasági szakfordítások teszik ki ennek a beküldött kötelezpéldány-tömegnek kb. 80%-át, 1975-ben kereken 33 ezer tételt, kb. 650 ezer gépelt oldal terjedelemben. Megjegyzésre érdemes, hogy ennek kb. 70%-a (24 ezer tétel) az OMKDK fordítási osztályán készült.

A közhasználatba kerülést a fordítási letéti könyvtárak, illetve dokumentációs központok két úton biztosítják. A kötelezpéldányoknak az olvasószolgálatban való *helyszini olvasásával* és a törzspéldányok alapján rendelkezésre *másolatok* kiszolgáltatásával. Az OMKDK-ban 1975-ben több mint 1,5 millió másolati oldal került kiszolgáltatásra.

Abból a célból pedig, hogy az érdekeltek folyamatosan tudomást szerezhessenek a legújabb elkészült szakfordítások címeiről, a fordításletéti könyvtári és dokumentációs intézményeknek kormányintézkedésre *kurrens bibliográfiai jegyzékeket* kell kiadniuk az állomá-

nyukba került fordítási kötelespéldányokról. A legbővebb ilyen kurrens jegyzék a *Műszaki és Gazdasági Fordítások Országos Címjegyzéke*, amelyet 17 szakmai sorozatban [7] havonta az OMKDK ad ki. Az egyes szakmai sorozatok a Műszaki Lapszemle vonatkozó ágazati sorozatának díjtalan mellékleteként jelennek meg, de önállóan is beszerezhetők. A sorozatokban – 22 szakterületre megvalósított bontásban – az 1975. évi évfolyamban közölt tételek számát az alábbi táblázat foglalja össze (ez egyúttal útmutatást ad az elkészült fordítások tárgyköri megoszlására).

Szakterület	Fordított tételek száma	%
Bányászat	1782	5,7
Energia	2558	8,0
Kohászat	2705	8,4
Vegyipar, kémia	4557	13,0
ebből gyógyszer	427	
műanyag	758	
lakk-festék	652	
Gépészet	3600	11,0
Mérés-műszertechnika		
finommechanika	1273	4,0
Automatika	534	1,6
Elektrotechnika	2135	6,5
Híradástechnika	1923	5,9
Élelmiszeripar	980	3,0
Faipar	164	0,5
Papíripar	320	1,0
Nyomdaipar	244	0,8
Textilipar	1137	3,7
Bőripar	250	0,6
Építészet	1834	5,8
Mélyépítés	532	1,6
Vízépítés	1192	3,7
Közlekedés	1815	5,8
Anyagmozgatás	401	1,2
Csomagolás	158	0,5
Ipargazdaság, üzemszervezés	2553	7,7
	32 647	100

A legutóbbi időkben olyan dialektikusan előadott hangokat lehet hallani, hogy a szakfordítások nyilvántartásának országos rendszere szükséges és helyes volt alapítása idejében és az azt követő években, de *felesleges és helytelen ma*, az azóta megváltozott gazdasági viszonyok között [8].

Ma nem lehet – úgymond – indokolt egy költséges országos szervezet fenntartása csak azért, hogy 3–4 millió Ft-ot takarítson meg a népgazdaságnak úgy, hogy közben akadályozza a szakfordítási munka zavartalan ellátását, mert így elveszítjük a réven, amit megtakarítunk a vámon.

A valóság ezzel szemben az, hogy a szakfordítások országos nyilvántartása *ma időszerűbb mint valaha*, és ha eddig nem valósítottuk volna meg, most lenne szükség a bevezetésére. Szerencsére ilyen gondjaink nincsenek, mert a rendszert az összes szocialista ország között Magyarország vezette be elsőnek, szervezte meg, és tartotta több mint negyedszázadon át működésben úgy, hogy közben az összes többi szocialista ország részére mintául szolgált, és azok saját nyilvántartási rendszerüket éppen a magyar példa szerint építették ki sorra. Több mint visszás lenne így, ha a rendszert alapító Magyarország negyedszázad sikeres munkája után most kívánná szakítani azzal, miután az összes többi szocialista ország megvalósította.

Sőt nemcsak egyenként építették ki a rendszert, hanem a *KGST-országoknak* az információügy terén kiépülés alatt álló együttműködésében a *szakfordítások nyilvántartása* és adatainak kölcsönös cseréje un. információs alrendszer keretében különös hangsúlyt is kap.

Ez a második és döntő új indok, amely a népgazdasági gazdaságossági szempont mellett a bejelentési rendszer mellett szól, és annak fenntartását elengedhetetlenné teszi. A gazdaságossági érv mellett még csak annyit, hogy a nyilvántartó szervezet éves összes fenntartási (személyi és dologi) költsége nem haladja meg az évi 250 ezer Ft-ot. Ennek eredménye népgazdasági szinten az évi 3,5 – 4 millió Ft megtakarítása a többszöri fordítási költségek elhárításával. Ez ugyan *népgazdasági* méretekben *nem túl számottevő* összeg – sok helyen bizonyára ennél nagyobb összegek ésszerű megtakarítását mulasztják el –, de a takarékososságra törekvés időszakában olyan kifogott jó „kis hal”, amelyet helytelen lenne a hálóból visszacobni.

Mégis, nem ez a döntő szempont, hanem a *kulturpolitikai*. A fordítási bejelentési rendszer eredményeképpen olyan válogatott, a magyar népgazdaság fejlesztését előmozdító, sok nyelven megjelent külföldi szakirodalom magyar szövege készül el, és áll az érdekelt műszaki és gazdasági szakemberek rendelkezésére, amihez más-képpen nem jutnának. A különféle szakterületeken évi 38–40 ezer tételtől van szó (ebből 33 ezer tétel műszaki-természettudományi) mintegy 800 ezer oldal terjedelemben, ami megfelel 40 ezer szerzői ívnek, azaz 2000 vaskos szakkönyv terjedelmének. Ez többszöröse a könyvkiadás részéről fordításban kiadott idegen szak-könyvek mennyiségének, és így a külföldi műszaki-tudományos és gazdasági kultúra magyar nyelvű elterjesztésének felbecsülhetetlen eszköze.

Végül még egy érv szól a bejelentési rendszer mai különös indokoltsága mellett. Negyedszázaddal ezelőtt a ma fordításra kerülő tételek számának csak mintegy egyötödére volt fordítási igény. Az ehhez szükséges *fordítói kapacitás* az akkori társadalmi átrétegződés következtében viszonylag teljesebb volt, mint a mai. Az ötszörösére megnövekedett fordítási igények kielégítésére ma viszonylag kisebb a fordítói kapacitás, mint a kezdeti

években. Merőben ésszerűtlen lenne ezt a hiányos fordítói kapacitást kb. évi 200 ezer oldal fölösleges másodszori fordításával még megterhelni [9].

Igy kétségtelen, hogy a szakfordítások kötelező bejelentésének rendszere nemcsak kiállta az idők próbáját, hanem ma indokoltabb, mint valaha. Kérdés lehet ezek után még, hogy nincs-e szükség a reá vonatkozó *jogszabályok revíziójára*. Megítélésünk szerint a vonatkozó jogszabályok ma is helytállóak, különösen ha a végrehajtási gyakorlat ésszerű. A bejelentés alóli kivételek kategóriáit pl. úgy fogalmazták meg, hogy – helyes jogalkalmazás esetén – mentesítést adnak pl. a fordítottó titkaként megőrzendő anyagok fordítására (know-how, licencia, gyártási dokumentáció).

Az Országos Fordításnyilvántartás *tervszerűen liberálisan irányított gyakorlata* emellett már lefordított tételekre nézve is lehetővé teszi az újra fordíttatást, ha pl. a kötelezpéldány gyenge minőségi színvonala ezt indokoltá teszi, ha a fordítási igény sürgős és a kötelezpéldány még nem áll rendelkezésre stb. Ma már amiatt sem indokolt a jogszabályok módosítása, hogy a bejelentési kötelezettség ne csak a fordítottót terhelje, hanem a fordító intézményt is érintse, miként már a 69/1951. M.T. sz. rend. az OFFI-ra előírta (4.§)[2], hogy szakfordítás teljesítését csak akkor vállalhatja, ha a fordítottó az Országos Fordításnyilvántartás visszaigazolását bemutatja.

Ezt a rendelkezést a *dokumentációs intézmények* fordítási osztályai magukra kiterjesztő értelemben úgy értelmezték és alkalmazták, hogy ilyenkor (azaz általában) a *bejelentést ők látják el*, ill. a bejelentési kötelezettségnek ők tesznek eleget. Konkrét vizsgálat során 1975-ben a KNEB a szóban levő jogszabályoknak a bejelentési kötelezettségre vonatkozó előírásait helyesen úgy értelmezte, hogy ha a fordítottó intézmény nem teljesítette a bejelentést, azt a fordító irodának kell ellátnia, különben a jogszabályok célja hiúsulna meg.

Igy tulajdonképpen egyetlen revízióra érdemes pont marad, a jogszabályok *elégtelen szankciója*, amely csak annyit mond, hogy a bejelentési kötelezettség megszegői ellen fegyelmi eljárásnak van helye (ilyen tudomásunk szerint a gyakorlatban egyetlen esetben sem indult). Ez nyilvánvalóan kevés ahhoz, hogy a bejelentési rendszer országosan hiánytalanul érvényesüljön. A jövő fejlődés útját pedig kétségtelenül a bejelentési rendszer érvényesülésének megerősítésében kell keresni.

10. A fordítói utánpótlás biztosítása

Az egyre növekvő fordítási igények kielégítéséhez megfelelő, szakterületek szerint képzett fordítói gárdára van országosan szükség. A fordítási munka *első évtizedeiben* az utánpótlás igénye még *nem okozott gondot*.

Kellő számban rendelkezésre álltak fordítói munkára olyan nyelvtudó szakemberek, akik főhivatásuk ellátása mellett vagy ahelyett értelmét és szükségét látták fordítói tevékenységnek is. Ezek köre az utóbbi évtizedekben előregedés, ill. kihalás miatt már erősen leszűkült. Így központi problémává lett a szakfordítói utánpótlás ügye.

Az utánpótlás bázisát ésszerűen az *ösztöndíjjal* külföldi egyetemeken végzettkben, valamint azokban a fiatalokban kell keresni, akik középiskolai tanulmányaikat *nyelvi szakirányú* tanintézetekben végezték. Ezek számára az állományon kívüli fordítói munka rendszeres jövedelemkiegészítést biztosít, aminek a fiatalok kisebb keresetű első éveikben jó hasznát vehetik.

Megfelelő munkafeltételek biztosításával arra kell törekedni, hogy a fiatal szakemberek a fordítói munkát ne csak kényelmetlen tehernek érezzék, amire csak addig vállalkoznak, amíg jobb jövedelemre nem tesznek szert, hanem olyan *állandó* kiegészítő *szellemi elfoglaltságnak* is, amelynek segítségével a *tudományos fejlődéssel lépést tarthatnak*. Így nemcsak pénzt, de olyan tudást is szerezhetnek, amellyel folyamatosan kiegészíthetik az egyetemi oktatásban szerzett ismereteiket.

A fordítói utánpótlásnak ilyen megoldási irányja sikerrel kecsegtet. Az elmúlt 6–7 év során az OMKDK pl. állományon kívüli fordítói gárdájának mintegy 40–45%-át tudta megújítani fiatal szakember-fordítók munkába állításával.

Másik módja a fordítói (és tolmácsi) utánpótlás biztosításának az ezekre a célokra irányított intézményes *nyelvoktatás*. Ezen az úton általában *hivatásos* fordítókat (tolmácsokat) lehet képezni, minthogy egy több éves felsőszintű nyelvoktatás a jelentkezők minden idejét leköti, s nem tudnak egyidejűleg szakterületi egyetemi képzésben is részt venni. Kivételes megoldási lehetőségek is adódnak ugyan, pl.: külön fordítói (tolmácsi) tanfolyam a bölcsészkarok nyelvtudományi tagozatain vagy a műszaki egyetemeken (pl. ez idő szerint is már Miskolcon) megnyitott fordítói nyelvtanfolyamok. Ezeken a speciális módokon inkább a mellékhatású fordítói (tolmácsi) utánpótlás biztosítására nyílik lehetőség, mert természetes, hogy az ekként képzettek elsősorban az alapvégzettségüknek megfelelő főhivatást választják.

Az utánpótlásnak akár első (amikor a nyelvismeret és a szaktudás egyaránt adott), akár második (amikor a nyelvtudást vagy emellett a szaktudást is meg kell szerezni) útját választjuk is, valójában csak a kaput nyitottuk meg a fordítói munka útjára, amelynek összes nehézségein, buktatóin inkább hosszabb, mint rövidebb gyakorlattal lehet csak urrá lenni. Ezen az úton a kezdő fordító avatott kísérői és tanácsadói a fordítóirodai *lektorátusok*, amelyeknek rendszeres útbaigazításai jelentősen megrövidíthetik a gyakorlat időigényét, és oda hathatnak, hogy a kezdő fordítóból a fordítói szakma minden csínját-bínját ismerő gyakorlott szakfordító váljék.

11. A két alapkérdés

Ha belelapozunk a magyar szakfordításügy történetének annaleseibe [10], már az első évtizedektől kezdve két olyan visszatérő észrevétellel találkozunk, amelyek napjainkra is jellemzőek. Ezek: a szakfordítások *minősége és elkészülésük időigénye*. Már száz évvel ezelőtt ilyen kifogásokat hallunk a miniszterelnökségi fordító osztály működésével kapcsolatban, és ilyenek nyilvánulnak meg napjainkban, bármely fordítóiroda vagy dokumentációs intézmény fordítási osztályának munkáját illetően. Ez azt mutatja, hogy alapvető tevékenységi jellemzőkről van szó.

Ez valóban így van, és ennek megvannak a sajátos okai.

A szakfordítás mint *(újra)alkotó szellemi tevékenység* szakmai hozzáértést, ernyedetlen figyelmet, gondosságot igényel. Hevenyészve jól végezni nem lehet. Itt igazán érvényesül a tétel, hogy a jó munkához idő kell. Ez a kellő idő rendelkezésre áll a *kiadói ügyletben* létrejövő fordítások terén, ahol a fordítónak ideje van – könyvfordítások esetében – a témakör gondos tanulmányozására és a fordítás szövegének szakmailag és nyelviileg egyaránt igényes produkálására. A minőségi színvonalat emellett külön biztosítja a szakmai és nyelvi lektorok igénybevétele, továbbá a szövegnek kiadásra érett kézírati formában, külön szerkesztői munkával való előkészítése. Így azután az eredmény minőségi biztosításának feltételei minden esetben adottak.

Nem így a könyvkiadáson kívüli szakfordítások esetében. Itt a fordító *munkája* túlnyomórészt *hajsolt*, különösen a sürgősséggel vagy expressz igényelt fordítások esetében. Gondos előkészület, a szöveg egészének tanulmányozása helyett ilyenkor gyakran kénytelen „nekiesni” az idegen szövegnek (anélkül, hogy előzetesen ideje lenne idegen nyelvű szakkifejezések magyar ekvivalenseit és a következetes alkalmazásukat a saját maga részéről eldönteni), ezért a magyar szöveg szakmailag többnyire kiegyenlítetlen lesz, a szövegezés pedig gyakran „ahogy esik, úgy puffan”.

És ez a fordítási végtermék általában így kerül a rendelőhöz, mert a teljes (és minden egyes) szövegre terjedő *szakmai lektorálás* semmilyen fordító irodában *nincs rendszerezve*. (1961-ig az OMKDK fordítási osztályának lektorátusán minden fordítási tételt szakmailag ellenőriztek, de az akkor érvénybe lépett új tarifa ezt ettől kezdve gazdaságilag lehetetlenné tette.) Szakmai és/vagy nyelvi lektorálásra csak az a fordítás kerül, amelyet az igénylő ezzel együtt (és így pótlékolt tarifával) rendel. Így természetesen a szakfordítások *jó minőségét általában biztosítani nem lehet*. Biztosan jó minőségű ekként csak az a fordítás lesz, amelyet a témakörben jól képzett és a fordítási munkában járatos (tehát jól kijelölt) szakember-fordító „jó órájában” készített. Utóbbin azt kell érteni, hogy a munkát nem különösen hajsoltan vagy személyi problémákkal terhel-

ten végezte, és a lebonyolításban a szükséges gondossággal járt el. Minthogy a kiváló szakmai tudású és alapos fordítási gyakorlattal rendelkező szakember-fordítók az összes fordítói létszámnak csak kis hányadát teszik, és még az ő munkájuk sem minden esetben aggálytalan, természetes, hogy a kívánatos fordítási színvonalat és hibátlanságot a szakfordításoknak csak kisebb hányada éri el, a többség kisebb-nagyobb – szakmai és nyelvi – kifogások alá esik.

Ezen a helyzeten gyökeresen csak a fordítóirodákban általános érvénnyel bevezetendő *szakmai ellenőrzéssel* lehet javítani. Ezt természetesen kimondani könnyű, megvalósítani annál nehezebb, mert külön terheli a fordítóirodákban maradó árrést, amelyet ma az 50%-kal megnövelt árkiegyenlítési járulék már erősen leszűkít.

Ami a szakfordítások elkészültének *időszükségletét* illeti, itt – éppen a minőségi munka érdekében – a fordítók részére ésszerű teljesítményeket kell megszabni, anélkül, hogy hajsolt munkára kerülne sor. A sürgős munkák szállítási határidőit a fordítóirodákra nézve már az 1961. évi I.M. *alaprendelet* (2/1961. I.M. – A.H. sz. rend.) meghatározta. Ezek nem azonosak a fordítók határidőhatáraival, mert magukban foglalják az adminisztratív munkák időszükségletét is. Ezek alapulvételeivel az egyes fordítóirodák belső szabályzatokban határozták meg a fordítói munka időszükségletét, ill. határidőit. Az OMKDK 1969. évi szabályzata szerint ezek a fordítóokra nézve a következők:

nem sürgős munkáknál munkanaponként 3 nagy szabványoldal, idegenre fordítás esetén 3 kis szabványoldal;

sürgős munkáknál 20 oldalnál rövidebb fordított szöveg esetén munkanaponként 5 nagy szabványoldal, idegen nyelvre fordításoknál 5 kis szabványoldal; 20 oldalnál hosszabb fordításoknál munkanaponként 6 nagy, ill. 6 kis szabványoldal;

expressz munkáknál munkanaponként 10 nagy, idegen nyelvre fordításokra 10 kis szabványoldal.

Ezek a határidők indokoltak és méltányosak, és azon a számításon is alapulnak, hogy a gyakorlott jó szakember-fordító átlagos teljesítménye (természetesen saját szakterületének közleményeire) 3 szabványoldal/óra, a közepes fordítóé 2 szabványoldal/óra (aszerint nagy vagy kis oldal, hogy magyarra vagy idegen nyelvre készül-e a fordítás). Ezeket a határidőket így tovább csökkenteni nem célszerű.

Ami célszerű és indokolt: a fordítóiroda *mellékideinek* (az adminisztrációhoz szükséges időnek) erős csökkentése, továbbá annak az alapelvnek az érvényesítése, hogy a *nem sürgős* és nem expressz fordítások *nem* tekinthetők *Csáky szalmájának*, amelyekkel alig foglalkoznak, és csak hónapok múlva készülnek el (az OMKDK szabályzatában azért vannak megadva ezekre is határidők). Abszolút helytelen az olyan fordítóirodai gyakorlat, hogy a megrendelő csak sürgősségi, ill. expressz

pótdíj esetében számíthat belátható időn belül a fordítás birtokára, és ezért kénytelen minden nem különösebben sürgős tételt sürgősséggel, a sürgőseket pedig expressz pótdíjjal megrendelni. Ez egyúttal a fordítói tarifa teljes torzulását vonja maga után.

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, mennyire indokolatlan és helytelen egyes fordításrendelőknek az a gyakorlata, hogy a fordítás megrendelését *utoljára szükséges teendőjüknek* tartják, holott hetekkel, néha hónapokkal előbb is élhettek volna vele. Így azután most már a fordítás azonnal kell, mert pl. áll a már felszerelt import gép (és azonnal szükség van a kezelési utasítás magyar szövegére) vagy a vezérigazgató (vagy még magasabb személyiség) holnap délben repülőre száll, és egy csomó munkaanyag magyar vagy idegen nyelvű fordítására 24 ólykor 16 órán belül szüksége van.

Az ilyen *pánik-rendelések* mérhetetlen zavart okoznak az irodák tevékenységében, és a fordítókat megengedhetetlen hajszának vetik alá. Tisztában kellene lennie végre minden írástudó felelős személynek, hogy a fordítóiroda és a fordítói tevékenység *nem nagyszállodai gyorstisztító melléküzem*, ahol a pecsétes ruhát máról-holnapra vagy olykor 2 órán belül tisztítják-vasalják. A szakfordítás tudományos igényű (újra) alkotómunka, aminek ellátásához (és egyúttal irodai szervezéséhez) megfelelő idő és nyugodt munkaklíma elengedhetetlen.

Ennek a szervezetlen kapkodásnak, ill. jó részének vetne véget az export-import vállalatok részére már jó másfél évtizede javasolt az a megoldás, hogy a több mint egyetlen példányban behozott gépek, berendezések gépleírásának, használati utasításának magyarra fordítását még a forgalomba hozatal előtt a szükséges példányszámban (nyomtatásban vagy sokszorosítva) ők készíttessék el, és ők bocsássák a *géppel együtt* a rendelők birtokába. Egy ilyen igény 15–20 évvel ezelőtt még csak fordítás-ésszerűsítő elgondolásnak számíthatott, ma azonban már a *vevőszolgálat* egyik fontos *követelménye*.

Közszükségleti tömegcikkek egyikénél-másikánál ez már meg is valósul (sajnos, rendszerint gyatra szövegezéssel és primitív sokszorosításban), gépkönyveknél azonban még késik. Ha az export-import irodák e korszerű vevőszolgálati teendőjük időszerűségét és elengedhetetlen voltát maguktól nem ismerik fel, *ideje volna*, ha ezt külkereskedelmi minisztériumi utasítás rendelné el. Ez a megoldás egyúttal biztosítaná a magyar fordítás szakmai helyállóságát, és sürgős igények esetén elhárítaná a többszöri fordítás ma sokszor elkerülhetetlen gyakorlatát. Végül többszörözött előállításuk folytán kisebb fordítási költség hárulna a gépek-berendezések beszerzőire.

12. Összefoglalás

Mindent egybevetve megállapítható, hogy a magyar szakfordításügy a felszabadulás óta *jelentős fejlődésen*

ment át. A könyvkiadáson kívül készülő szakfordítások mennyisége a többszörösére, közülük a kötelező bejelentés alá esőké mintegy az ötszörösére, a bejelentés alá nem tartozóké még nagyobb mértékben növekedett. Ez jó mutatója a magyar ipar (mezőgazdaság stb.) érdeklődése növekedésének a külföldi tudományos és szakmai haladás iránt, ami a termelés korszerűsítésének egyik fontos mozgatója. A szakfordítási igények növekedése napjainkban is tartós tendenciát mutat, s így a mennyiségi továbbfejlődéssel a *jövőben is számolni* kell.

A fordítóirodák az irántuk támasztott mennyiségi igényeknek már ma is *nehezen tudnak* eleget tenni. A szakfordítók és köztük a túlnyomó hányadot teljesítő szakember-fordítók létszáma – különösen egyes szakterületeken és nyelveken – elégtelen, ezért folyamatos *kiegészülése* új, *fiatal szakember-fordítókkal* országos követelmény. Ez külön beiskolázási munkával jár a fordítóirodák lektorátusai részéről, de ezt egyik legfontosabb állandó feladatuként nyilván vállalniuk kell.

A mennyiségi fejlődéssel – több okból is – *nem tart lépést* a fordítások *minőségi* színvonala, sőt az – bizonyára éppen a mennyiségi terhelés miatt – általában romlik. Ezen intézményesen csak a minden tételre kiterjedő fordítóirodai szakmai *ellenőrzéssel* lehet javítani.

Az a gyakran hallott érvelés, hogy a minőség kulcsa a *fordítói díj mértéke*, megítélésem szerint ilyen kategorikus fogalmazásban nem állja meg a helyét. Annyiban bizonyára igaz, hogy az alacsonyan megszabott fordítói díjak elkedvetlenítik, és a fordítói tevékenységtől való megváltásra készíthetik a kiváló képességű és teljesítményű szakembereket, és emiatt a jó minőségű fordítások hányada csökkenhet.

De önmagában a magasabb tarifa *nem vagy alig* hat ki a közepes vagy átlagon aluli teljesítményt nyújtók munkájának minőségére. E területre is érvényes ui. az a tapasztalati tétel, hogy senki sem produkálhat jobbat, mint amire képességei, felkészültsége képessé teszik. Ahhoz, hogy munkája minősége javuljon, képességei *továbbfejlesztésére* van elsősorban szükség.

Ezt a szakfordításügy területén a szakterületen és nyelven különösen járatos szakemberek (lektorok) *intézményesített ellenőrző tevékenységével* és ennek nyomán folyamatosan adott *instrukcióival* lehet legsikeresebben megvalósítani. A könyvkiadáson kívüli szakfordítások szükséges minőségjavításának ezért központi kérdése és követelménye a szakfordítói munka intézményesített ellenőrzése és a fordítók ezzel kapcsolatos folyamatos gyakorlati továbbképzése.

Hivatkozások

- [1] A százesztendő fordítóiroda. A hivatalos magyar fordítás 100 évének történeti áttekintése. Budapest, 1969. 82 p. + 6 függelék
- [2] Index Translationum, 26. köt. 1973. The Unesco Press, Paris, 1976. 873 p.

- [3] MERÉNYI I.: Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda negyedik évszázada a társadalom szolgálatában. = Szakfordítás és Közélet. Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) szocialista átszervezésének 25. évfordulója alkalmából rendezett szakfordítói tanácskozás (irományai). 1975. p. 1-11.
- [4] POLZOVICS I.: A műszaki fordítások típusai, sajátosságai és követelményei. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1975. 7/8.sz. p. 477-502; KARCSAY S.: Jogi szaknyelv – jogi fordítás. = Szakfordítás és Közélet. Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) szocialista átszervezésének 25. évfordulója alkalmából rendezett szakfordítói tanácskozás (irományai). 1975. p. 13-29.; KARCSAY S.: A társadalomtudományi és a műszaki-teremtudományi szövegek fordításának elméleti és módszertani eltérései és a jogi fordítások követelményei. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1976. 8/9.sz. p. 359-364.
- [5] 25 év a műszaki-tudományos tájékoztatás szolgálatában. Áttekintés az OMKDK információs ágazatának negyedszázados működéséről. Budapest, 1974. 146 p. közelebről p.76.
- [6] KARCSAY S.: Jogi szaknyelv – jogi szakfordítás. = Szakfordítás és Közélet. Az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI) szocialista átszervezésének 25. évfordulója alkalmából rendezett szakfordítói tanácskozás (irományai). 1975. p.28.
- [7] A Címjegyzék 17 részcímű sorozatának alcímei a következők; Bányászat; Energia; Kohászat, Őntészet; Kémia, Vegyipar; Gépezet; Gépgyártástechnológia; Fizika, Mérés- és Műszertechnika, Automatika; Elektrotechnika; Híradástechnika; Élelmiszeripar; Textilipar, Bőr- és Bőrfeldolgozóipar; Faipar, Papír- és Nyomdaipar; Építészeti, Építőipar, Építőanyagipar; Mélyépítés, Vízépítés; Közlekedés, Anyagmozgatás, Csomagolás; Üzemszervezés, Ipargazdaság.
- [8] KARCSAY S.: Elfelejtett – bentfelejtett jogszabályok. = Magyar Nemzet, 1976. szept. 5. Vitaforum.
- [9] POLZOVICS I.: A szakfordítások kötelező bejelentése. = Magyar Nemzet, 1976. szept.22. Vitaforum.
- [10] TARDY L.: A magyar állami fordításügy száz esztendeje, ill. ennek összefoglalója: A miniszterelnökségi központi fordító osztály és a belügyminisztériumi fordító osztály története (1869–1949). = A Százszentéves Fordítóiroda, Budapest, 1969. p.1-54.

POLZOVICS, I.: A magyar szakfordításügy fejlődése és legfőbb problémái

Magyarországon szakfordítások két intézményesített úton készülnek: a könyvkiadásban és a könyvkiadón kívül. Az előbbiben készült szakfordítások könyvek, folyóiratközlemények formájában általában közreadásra kerülnek. A többszöri lektorálás és a szerkesztés folytán a kiadott fordítások általában jó, sőt kiváló minőségűek. Volumenük jóval kisebb a könyvkiadón kívül készült fordításokénál. Emiatt, valamint azért is, mert ez utóbbi kategória számos problémát vet fel, a jelen tanulmány a szakfordításoknak ezt a csoportját elemzi.

A könyvkiadón kívüli szakfordítói tevékenység Magyarországon 1869-ben vette kezdetét a Miniszterelnökségen szervezett fordító osztály működésével. Feladatko-

re a nemzetiségi nyelven megjelent időszaki sajtó figyelmére és fontosabb cikkeinek magyarra fordítására, valamint a fontosabb magyar jogszabályoknak és kormányintézkedéseknek a nemzetiségek nyelvére fordítására terjedt ki. Vállalhatott azonban megbízásból egyéb hivatalos vagy magánmunkákat is. A fordító osztályt 1949-ben vállalattá alakították át, s így jött létre a fordításügy egyik központi szerve: az *Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda* (OFFI). Ugyanebben az évben országos hatókörű dokumentációs szervezetet hoztak létre, amelyek közül a *Műszaki Dokumentációs Központ* (ma: *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ*) és a *Mezőgazdasági Dokumentációs Központ* (ma: *AGROINFORM*) létesítése óta fordítási osztályt is tartalmaz. Az egyes ipari minisztériumok (nehézipari, kohó- és gépipari, építésügyi, közlekedési) felügyelete alatt az 50-es évek során létrehozott dokumentációs és fordító irodák pedig – főleg az első időkben – túlnyomórészt szakfordítással foglalkoztak. Ezenfelül szakfordítási tevékenység folyik számos nagyobb vállalatban és intézményben is. Mindezekben együttesen évente kb. 2,5 millió szabványos formában gépelt oldalnyi fordítás készül, amelyeknek döntő többsége szakfordítás (a maradék főleg a kereskedelmi levelezés körébe esik).

A fordításokat kisebb részben állományba tartozó hivatásos szakfordítók (mintegy 200 fő), nagyobb részben állományon kívüli szakember-fordítók, így mérnökök, közgazdászok, mezőgazdák, jogászok, orvosok stb. (több mint 2000 fő) készítik. A fordításoknak szakemberekkel történő végeztetése alapján jellemzi a magyar szakfordításügyet, főleg a nyugati országokban divó nem-szakember hivatásos fordítók gyakorlatával szemben.

Másik lényeges jellemző a szakfordítások kiválóan bevált központi nyilvántartása, amelyet Magyarországon már 1949-ben bevezettek. Nem bármely fajta szakfordítást kell a központi nyilvántartáshoz bejelenteni, hanem döntően a folyóiratcikkek, könyveket és könyvrészleteket, szabadalmi leírásokat, szabványokat, gépleírásokat. Így nyilvántartásra a szakfordításoknak csak a leglényegesebb része kerül, ami az összes fordítási volumennek mintegy 35%-a. Az egyszer már bejelentett fordítás elvégzésére későbbi bejelentő nem kap hozzájárulást az országos nyilvántartástól. Ilyen módon évente mintegy 200 ezer oldal többszöri fordítása kerülhet el, ami 3,5 – 4 millió Ft megtakarítást jelent.

Minden bejelentésre kötelezett fordításból elkészülte után be kell küldeni egy példányt az *Országos Fordításnyilvántartáshoz*. Ezek a fordítási példányok a tárgy szerint illetékes országos szakkönyvtárhoz kerülnek, és azok olvasószolgálatának egyik legerősebben forgatott anyagát alkotják. Az érdeklődőknek nem kell a fordítató intézményhez fordulniuk a keresett fordításért, mint számos külföldi fordításnyilvántartási rendszerben. A letéti intézménytől megkeresésre másolatok is igényelhetők, az önköltség megtérítésével.

A szakfordítások iránti igények 1950 óta több mint

ötszörösre növekedtek, és állandóan emelkedő tendenciát mutatnak. Ez okozza a szakfordításügy egyik legnagyobb problémáját: a fordítóirodák kapacitáshiánnyal küzdenek, és legfőbb gondjuk a fordítói utánpótlás biztosítása.

A további főbb feladatok megoldása során meg kell gyorsítani a fordítások elkészülésének idejét; el kell érni, hogy ne csak a sürgősségi pótdíjjal, hanem az anélkül rendelt fordítások is ésszerű időn belül elkészüljenek. Végül a nagy tömegű megbízások miatt elengedhetetlen a begyakorlott fordítók mellé új, kezdő fordítók nagyobb számú bevonása, ami azonban nehezíti – kellő intézkedések és ráfordítások nélkül – a fordítások minőségének fenntartását és javítását; emiatt a minőség ellenőrzéséről fokozottabban gondoskodni kellene.

* * *

POLZOVICS, I.: Development and main problems of scientific and technical translation activities in Hungary

Scientific and technical translations may be prepared either by publishing houses or by other institutions. Translations prepared by publishers are usually issued as books or periodical articles; they are carefully checked and edited, their quality is in general good or even excellent. The volume of published translations is much smaller than that of those prepared outside of the publishing trade. Because of this reason and because this type of translations pose numerous problems, the present article confines itself to the investigation of the problems concerning this group of translations.

Translation activities outside the publishing houses started in 1869 with the establishment of a translation division in the Prime Minister's office. The scope of the activities of the division covered translations of the most significant articles of periodicals issued in the languages of the nationalities of the country and translations of the most important laws and decrees from Hungarian into these languages. However, the division was also entrusted to undertake translations on command of official or private bodies. In 1949 the translation division has been transformed into an enterprise, which became one of the central institutions of the translation business, the *Hungarian National Office for Translations and Attestations (Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda = OFFI)*.

In the same year various national documentation centres were founded. The *Technical Documentation Centre*, (to-day called *Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre*) and the *Agricultural Documentation Centre* (to-day called *AGROINFORM*), included from the very beginning translation divisions which are still operating. The information bureaus,

established in the fifties by industrial ministries (heavy industries, metallurgy and engineering, building industry, transport and communication) devoted most of their efforts especially in the early days of their foundation, mainly to translation activities.

In addition, scientific and technical translations are being prepared in many of the larger enterprises and institutions. The total volume of all translations may reach about 2,5 million typewritten standard pages per year, most of them being scientific and technical translations.

Translations are carried out to a smaller extent by professional translators (about 200 persons) and to a big extent by external specialists, (engineers, economists, agronomists, lawyers, physicians, etc., altogether more than 2000 persons). Thus, the Hungarian translation business is basically characterized by specialist translators, in contrast to Western countries where the professional translators often do not possess special qualification.

Another important feature of the Hungarian system is the central registration of scientific and technical translations, which was introduced already in 1949 and which proved to be a most useful tool. Not every type of scientific and technical translations have to be registered, but mainly journal articles, books, parts of books, patent specifications, standards, operating manuals etc. Thus, only a part, although the most important part of the scientific and technical translations is registered, about 35% of the annual volume of all translations.

The intention of translating any substantial piece of scientific and technical literature has to be communicated to the *Central Registry* which gives the authorization only in cases if the translation has not already been prepared or started by another applicant; if this is the case the Registry denies the authorization to carry out the translation. This method allows for the preventing of unnecessary duplication of translations (about 200 thousand pages annually) thus saving about 3,5–4 million forints per year.

One copy of any registered translation must be deposited at the Central Registry which is responsible for the distribution of these deposit copies to the relevant national special libraries where they form the most often demanded part of their holdings. When a demand for a certain translation arises, the inquirer is not compelled to turn to the translating institution, as it often happens in other national systems registering translations. Copies of translations can be ordered at cost price from the deposit libraries.

Since 1950 the demand for scientific and technical translations has increased by 400 percent and its tendency is still rising. The result of this trend is the first main problem of the translation business: translation bureaus are short of translating capacity and their main concern is to ensure replacement of aged translators.

Further problems include the reduction of time required for translating work. Big efforts are to be made in order that translations prepared for normal rates (not express rates) should also be carried out within a reasonable time. Last but not least: the pressing volume of translation orders and the inclusion of young translators beside the experienced ones, continuously decrease the quality level of translations; therefore, action must be taken to extend quality control to the substantial part of translations.

* * *

ПОЛЗОВИЧ, И.: Развитие и основные проблемы переводческой деятельности по научно-технической литературе в Венгрии

Переводы научно-технической литературы в Венгрии выполняются в организованной форме в двух сферах: в рамках и вне рамок книгоиздательства. В первом случае переводы, как правило, публикуются в виде книг и журнальных статей. В результате многократного редактирования опубликованные переводы характеризуются, как правило, хорошим, а иногда и высоким качеством. Однако их объем значительно отстает от общего объема переводов, выполненных вне рамок книгоиздательства. Отчасти по этой причине, да и потому, что эта вторая категория переводов связана со многими проблемами, настоящая работа посвящена анализу упомянутой только что группы переводов.

Переводческая деятельность, осуществляемая вне рамок книгоиздательства, в Венгрии возникла в 1869-ом году созданием отдела переводов при Совете министров. В его задачу входило наблюдение за периодической печатью, изданной на языках национальных меньшинств, переводов на венгерский язык важнейших статей, опубликованных в этой печати, а также переводов наиболее важных законоположений и постановлений венгерского правительства на языки национальностей. Однако отдел переводов выполнял и другие официальные или частные переводы. Этот отдел переводов в 1949-ом году был преобразован в предприятие и тем самым и был создан в Венгрии один из центральных органов переводческой деятельности: Венгерское государственное бюро переводов и заверений /ОФФИ/. В том же году были созданы также и государственные информационные органы, из числа которых Технический информационный центр /в настоящее время: Государственная техническая библиотека и Центр научной и технической информации /сегодня: Агроинформ/ уже при создании организовали отделы переводов, которые функционируют до сего дня. Информационные и переводческие бюро, созданные в 50-ые годы под ведомством отдельных министерств /таких, как министерство тяжелой промышленности, металлургии и машиностроения, строительства, путей и сообщений/, выполняли - особенно на первых порах - главным образом переводы научно-технической литературы. Кроме того переводы выполняются на многих крупных предприятиях. В результате этого в Венгрии ежегодно переводится приблизительно 2,5 миллиона стандартных машинопечатных страниц, подавляющее большинство которых является науч-

но-техническим переводом /а из того, что остается, большая часть переводов выполняется в сфере коммерческой переписки/.

Меньшая часть переводов выходит на долю штатных профессиональных переводчиков /около 200 человек/, а большая часть - на долю внештатных переводчиков-специалистов /инженеров, экономистов, агрономов, юристов, врачей и т.п./, численность которых составляет приблизительно 2000 человек. Выполнение переводов специалистами является характерной отличительной чертой венгерской переводческой деятельности главным образом по отношению к западным странам, где наблюдается практика выполнения переводов профессиональными переводчиками - не специалистами.

Другой характерной чертой венгерской переводческой деятельности является существование системы централизованного учета всех переводов научно-технической литературы, организованной в Венгрии еще в 1949-ом году, которая с тех пор хорошо себя зарекомендовала. Следует отметить, что централизованной регистрации подлежат не все виды переводов, а решающим образом - переводы журнальных статей, книг и разделов книг, патентных описаний, стандартов и паспортов оборудования. Таким образом системой регистрации охватывается только наиболее существенная часть переводов, которая составляет приблизительно 35% всех выполненных ежегодно в Венгрии переводов. Разрешение на выполнение перевода, заявленного уже ранее в систему регистрации, не выдается. Таким образом удается ежегодно избежать многократного перевода примерно 200 тысяч страниц, что означает собой сбережение приблизительно 3,5-4 миллиона форинтов.

Однако из копий выполняемого и ранее заявленного перевода направляется обязательном порядке в Государственную регистрацию переводов. Копии переводов - в соответствии с их тематической областью - распределяются между соответствующими специальными библиотеками, где образующиеся из них фонды являются наиболее часто употребляемой читателями частью библиотечных фондов. Заказчиком копий переводов не приходится обращаться к учреждению, выполнившему перевод, как это делается в случае многих зарубежных систем регистрации переводов, поскольку копии имеющиеся в фонде переводов могут быть ими получены по себестоимости изготовления копий.

Потребность в переводах по сравнению с 1950-м годом выросла приблизительно на пять раз, она и в настоящее время обнаруживает тенденцию к росту. Отсюда и вытекает одна из основных проблем переводческой деятельности сегодняшнего дня: переводческие бюро борются с постоянной нехваткой квалифицированной рабочей силы, основной их заботой является пополнение рядов переводчиков.

В ходе решений других основных задач нужно сократить сроки выполнения переводов; необходимо достигнуть, чтобы все переводы были выполнены в разумные сроки, не только те, которые были заказаны с оплатой за срочность. И наконец, вследствие увеличения количества заказов на переводы является неизбежным вовлечение в работу - наряду с квалифицированными переводчиками - и новых, начинающих переводчиков-специалистов, что - ввиду отсутствия надлежащих мер и средств - затрудняет сохранение и, тем более, повышение качества переводов; следовательно необходимо было бы усилить контроль за качеством всех выполненных переводов.

POLZOVICS I.: Entwicklung und Hauptprobleme des Fachübersetzungswesens in Ungarn

Fachübersetzungen werden in Ungarn auf zwei organisierten Wegen: innerhalb und ausserhalb des Verlagswesens gefertigt. Die im Auftrag der Verlage entstehenden Übersetzungen erscheinen im allgemeinen als Bücher oder Zeitschriftenartikel. Da sie mehrfach überprüft und auch noch redigiert werden, sind die veröffentlichten Übersetzungen im allgemeinen von guter, fallweise sogar von ganz hervorragender Qualität. Ihr Volumen ist aber viel kleiner als jenes der ausserhalb des Verlagswesens entstehenden Fachübersetzungen. Aus diesem Grund – und auch weil die Letzteren mit zahlreichen Problemen behaftet sind – wird hier nur diese Gruppe der Fachübersetzungen behandelt.

Die ausserhalb des Verlagswesens organisierte Fachübersetzungstätigkeit begann 1869 in der Übersetzungsabteilung des Ministerpräsidiums. Die Aufgaben der Abteilung bestand aus der laufenden Bearbeitung der in den Sprachen der Minderheiten erscheinenden Presseorgane und aus der Übersetzung wichtigerer Artikel ins Ungarische, sowie aus der Übersetzung der wichtigeren ungarischen Rechtsregeln und Regierungsverfügungen in die Sprachen der Minderheiten. Die Abteilung durfte aber auch Übersetzungsaufträge amtlicher oder privater Stellen übernehmen. Durch die Reorganisation der Abteilung in 1949 entstand ein Unternehmen, nämlich eines der zentralen Organe des Übersetzungswesens, die *Ungarische Amtsstelle für Übersetzungen und Beglaubigungen* (*Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda – OFFI*).

Im selben Jahr wurden auch die nationalen Dokumentationszentren ins Leben gerufen. Unter diesen befand sich das *Technische Dokumentationszentrum* (heute: *Ungarische Technisch-Wissenschaftliche Zentralbibliothek und Dokumentationszentrum – OMKDK*) und das *Landwirtschaftliche Dokumentationszentrum* (heute: *AGROINFORM*), welche bereits bei ihrer Gründung eine Übersetzungsabteilung aufgebaut hatten. Die unter der Aufsicht der verschiedenen Industrieministerien (Schwerindustrie, Hütten- und Maschinenbauindustrie, Bauwesen, Verkehr) während der fünfziger Jahre gegründeten Dokumentations- und Übersetzungsbüros beschäftigten sich – besonders in ihren ersten Jahren – vorwiegend mit Übersetzungsarbeiten. Auch in mehrere grössere Unternehmen und Instituten werden Übersetzungen gefertigt. Das Volumen aller Übersetzungen in allen diesen Institutionen erreicht jährlich insgesamt 2,5 Millionen Schreibmaschinenseiten, vorwiegend Fachübersetzungen (Handelskorrespondenz bildet den restlichen Anteil).

Die Übersetzungen besorgen zu einem kleineren Teil hauptberufliche Fachübersetzer (etwa 200 Personen),

zum überwiegenden Teil aber nebenberuflich als Übersetzer beschäftigte Fachleute, Ingenieure, Ökonomen, Landwirte, Juristen, Ärzte usw. (über 2000 Personen). Die Einbeziehung von Fachleuten in die Übersetzungsarbeit ist für das ungarische Fachübersetzungswesen charakteristisch, im Gegensatz zur Praxis westlicher Länder, wo hauptsächlich nicht qualifizierte Fachleute, sondern professionelle Übersetzer beschäftigt werden.

Eine weitere wesentliche Charakteristik ist das *Nationale Register der Fachübersetzungen*, das im Jahr 1949 eingeführt wurde und sich seither vortrefflich bewährte. Nicht alle Fachübersetzungen müssen in das zentrale Register eingetragen werden, sondern nur Zeitschriftenartikel, Bücher und Textteile von Büchern, Patentschriften, Normen, technische Bedienungsanleitungen usw., also der wesentlichste Teil der Fachübersetzungen, etwa 35 Prozent des Gesamtvolumens aller Übersetzungen. Für das Übersetzen eines bereits übersetzten Textes erhält der später Ansuchende keine Genehmigung von nationalen Register. Auf diese Weise kann die mehrmalige Übersetzung desselben Textes vermieden werden; das ergibt jährlich die Ersparnis der Übersetzung von etwa 200 000 Seiten im Werte von 3,5 bis 4 Millionen Forint.

Ein Exemplar jeder angemeldeten Übersetzung muss an das Register eingesandt werden. Diese Exemplare werden jenen ausgewählten grossen Fachbibliotheken zugeleitet, die dem Thema der Übersetzung gemäss zuständig sind; sie gehören unter den meistgefragte Bestand dieser Bibliotheken. Demzufolge müssen die Interessenten wegen einer Übersetzung nicht bei dem Besteller der Übersetzung nachfragen, wie im Fall der meisten ausländischen Übersetzungsregister. Von der aufbewahrenden Bibliothek können auch Kopien der Übersetzungen bezogen werden, wobei die Kopierkosten angerechnet werden.

Der Bedarf an Fachübersetzungen ist seit 1950 auf das Fünffache gestiegen und zeigt auch weiterhin eine steigende Tendenz. Daraus folgt auch eines der heutigen Probleme des Fachübersetzungswesens. Die Übersetzungsbüros leiden unter Kapazitätsmangel und eines ihrer grössten Sorgen ist die Bereitstellung des Übersetzungsnachwuchses.

Auch die weiteren, noch zu lösenden Aufgaben hängen damit zusammen. Die Bearbeitungszeit der Übersetzungen muss gekürzt werden, und man muss erreichen, dass nicht nur die mit Sondertarif verrechneten Übersetzungen, sondern auch die übrigen binnen einer tragbaren Frist fertiggestellt werden. Nicht zuletzt wird die Qualität der Übersetzungen durch den wachsenden Bedarf und durch die Einbeziehung von neuen Übersetzern (Anfängern) in einem solchen Mass beeinträchtigt, dass für eine effektivere Qualitätskontrolle gesorgt werden muss.